

Kur'ân'ın Öğretisi ve Modern Bilimin Verileri Işığında “Düz Dünya Teorisi”nin Tartışılması*

- In The Light Of The Teaching Of The Qur'an and The Data Of Modern Science
Discussion Of "Theory Of The Flat World"-

Mehmet KUBAT**

Atıf/Citation: Kubat, Mehmet. Kur'ân'ın Öğretisi Ve Modern Bilimin Verileri Işığında “Düz Dünya Teorisi”nin Tartışılması/In The Light Of The Teaching Of The Qur'an and The Data Of Modern Science Discussion Of “Theory Of The Flat World”. *Mesned: İlahiyat Araştırmaları Dergisi / Journal of Mesned Divinity Researches*, (Güz 2019-2): 321-352.

Öz:

İlk insanlar çoğunlukla dünyanın düz olduğunu varsayıyorlardı. Sözelimi Fırat ve Dicle arasında dönemin en gelişmiş medeniyetini inşa edip yazıyı icat eden Sümerler, Eski Çinliler, Bâbilliler ve Hintliler ellerindeki verilere dayanarak yerkürenin düz olduğunu düşünüyorlardı. Eski Yunan'da önceleri yerin düz olduğu fikri kabul görse de Parmenides, Eflâtun ve bilhassa Aristo'dan sonra dünyanın yuvarlak olduğu fikri kesin kabul görmüştür. Hıristiyanlığın ortaya çıkmasından sonra Ortaçağ kozmolojisinde fazla bir ilerleme kaydedilmemiş ve bu dönemde Hıristiyanlık kozmolojisinin etkisiyle yerin düz olduğu görüşü kabul görmüştür. Fakat Müslüman bilginlerin kahir ekseriyeti Batlamyus'un usullerine uyararak dünyanın yuvarlak olduğu düşüncesini daha ilk dönemlerden itibaren kabul etmişlerdir. Daha sonra Astronomi alanında yapılan çalışmalar, bilimsel arenada dünyanın yuvarlak olduğu fikrinin şüphesiz bir hakikat olarak genel kabul görmesine neden olmuştur. Ancak son yıllarda başta ABD'de gerçekleştirilen “Düz Dünya Konferansı” olmak üzere birçok ülkede düzenlenen etkinliklerle dünyanın düz olduğunu iddia eden yüzlerce kişinin katılması, genel kabul gören bu fikrin tersine dünyanın düz olduğu savını ileri süren eğilimin giderek revaç bulduğunu göstermektedir. Bu çalışmada Kur'ân'ın öğretisi ve modern bilimin evrenin işleyişine dair verileri bağlamında “Düz Dünya Teorisi” tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Evren, Yerküre, Düz Dünya Teorisi, Dünyanın Yuvarlaklığı, Dünyanın Dönmesi.

* Bu çalışma yazarın Uluslararası İslâm ve Yorum III Sempozyumu'nda “Modern Bilim ve Kur'ân Âyetleri Bağlamında Düz Dünya Teorisinin Tutarsızlığı” (11-12 Nisan Malatya, 2019) başlığıyla sunduğu tebliğin ilave ve çıkarımlarla genişletilerek makale formatına dönüştürülmüş halidir.

** Prof. Dr., İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, mehmet.kubat@inonu.edu.tr ORCID: 0000-0001-6729-7652.

Abstract:

First people often assumed that the world was flat. For example, the Sumerians who built the most advanced civilization of the time between the Euphrates and the Tigris, The Old Chinese, The Babylonians, and The Indians, believed that the earth was flat, based on the data they had. Even though the idea that ancient Greece was previously flat was accepted, the idea that Parmenides, Eflâton, and especially the Aristotle and the world were round after Aristotle was accepted. After the emergence of Christianity, there was not much progress in the medieval cosmology, and it was accepted that the place was flat with the influence of Christian cosmology. But the majority of Muslim scholars have accepted the idea of globalism from the earliest times, following Ptolemy's procedures. Later, scientific studies in the field of astronomy led to the general acceptance of the idea that the world is round in the scientific arena as a fact. However, in recent years, the participation of hundreds of people who claim that the world is flat is a fact that the tendency to flatten the idea that the world is flat is quite common. In this study, "Flat World Theory" will be discussed in the context of the teachings of the Qur'an and the data of modern science about the functioning of the universe.

Key Words: Universe, Earth, Flat Earth Theory, Globularity Of The World, Rotation Of The World.

1. GİRİŞ

Teknolojinin henüz modern dönemlerdeki düzeyine ulaşmadığı eski zamanlarda insanlar, yiyecek toplamak amacıyla dolaştıkları ortamı çoğunlukla düz bir alan olarak düşünüyor ve buradan hareketle dünyayı ucu bucağı bulunmayan tepsi veya değişik biçimlerde düz bir yüzey olarak kabul ediyorlardı. Sözelimi Fırat ve Dicle arasında dönemin en gelişmiş medeniyetini inşa edip yazıyı icat eden Sümerler, dünyanın düz olduğunu düşünüyorlardı. Eski Çinliler ise yeryüzünü dikdörtgen biçiminde tasarlamışlardır. Milâttan önce 3800'lerde yapılan ve günümüze ulaşan bir haritadan Bâbillilerin de yeryüzünü düz olarak tasarladıkları anlaşılmaktadır. Hintliler ise dünyayı çevresi su ile kaplı daire şeklinde yine düz bir alan olarak düşünüyorlardı.¹

Eski Yunan'da da önceleri dünyanın düz olduğu fikri kabul görmüştü. Meselâ ilkçağ filozoflarından Anaksimenes (M.Ö. 588-524) dünyanın tepsi şeklinde olduğunu tasvir etmiştir.² Miletli Thales (M.Ö. yaklaşık 624-565) ise yeri disk biçiminde düşünüyordu; öğrencisi Anaximandros da çevresi okyanusla çevrili olan yerin yassı bir disk veya bir tambur ya da silindir biçiminde olduğunu ve hiçbir dayanağa gerek kalmadan havada durduğunu farz ediyordu.³

Buna karşın yerin küreselliğine yani dünyanın yuvarlak olduğuna ilişkin ilk fikirler bilindiği kadarıyla Pisagorcular'a aittir (M.Ö. VI. yüzyıl). Pisagorcular'a göre aritmetik ve geometri alanlarından elde edilen verileri kullanmak suretiyle evrene dair bütün bilgilere ulaşmak mümkündür. Küre en mükemmel şekil kabul edildiğinden yer küre biçiminde olmalıydı. Onlar gök cisimlerinin

¹ Yavuz Unat, "Yer", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul, 1992), 43: 479.

² Hüsameddin Erdem, İlkçağ Felsefesi Tarihi (Konya, 1998), 73-205.

³ Krş. Unat, "Yer", 43: 479; Erdem, İlkçağ Felsefesi Tarihi, 73-205.

de küresel olduğuna ve dairesel yörüngeler üzerinde hareket ettiğine inanıyorlardı. Parmenides (M.Ö. 515-460) ve Eflâtun da (M.Ö. 427-347) yerin küresel olduğunu savunmuştur. Ancak Parmenides, Eflâtun ve bilhassa Aristo'dan sonra Eski Yunan'da dünyanın yuvarlak olduğu fikri kesin kabul görmüştür.⁴

Hıristiyanlığın ortaya çıkmasından sonra, Ortaçağ kozmolojisinde fazla bir ilerleme kaydedilmemiş olduğu için, bu dönemde Hıristiyanlık kozmolojisinin de etkisiyle yerin düz olduğu görüşü genel kabul görmüştür. Bu dönemde sözünü ettiğimiz Hıristiyanlık kozmolojisinin etkisiyle yerin düz olduğu fikrine geri dönülmüş, astronomi ve kozmoloji çalışmalarında Kitâb-ı Mukaddes'teki inanç hükümlerine sıkı sıkıya bağlı kalınmış, bunlarla çelişebilecek görüş ve yaklaşımlardan uzak durulmuştur. Bu dönemde yer düz, gökyüzü ise onun üzerine kapanmış bir yarımküre şeklinde düşünülmüş, yeri küresel kabul edenler dinsizlikle suçlanmıştır.⁵

Her ne kadar erken dönem Müslüman âlimlerinin bazıları yerin düz olduğu fikrine kail olsalar da, Müslüman bilginlerin kahir ekseriyeti, Batlamyus'un usullerine uyararak yerin küreselliği düşüncesini daha ilk dönemlerden itibaren kabul etmişlerdir. İslâm dünyasında dünyanın yuvarlak olduğunu dile getiren ilk âlimin astronomi, matematik, fizik, tıp, coğrafya, tarih ve dinler tarihi başta olmak üzere çeşitli alanlarda önemli eserler veren, dünya tarihinin en tanınmış Müslüman ilim adamlarından biri sayılan Ebu'r-Reyhân Muhammed b. Ahmed el-Bîrûnî (ö. 453/1061)⁶ olduğu kabul edilmiştir. Nitekim İslâm dünyasında dünyanın yuvarlak olduğunu ilk kez Bîrûnî'nin söylediği⁷ ve çapını sadece 15 metre gibi bir hatayla hesapladığı bilinmektedir.⁸ Bîrûnî, Aristo ve Batlamyus'un görüşlerini tartışma konusu yaparak dünya'nın küreye benzediğini söylemiştir. Onun, dünyanın kendi ekseninde dönüyor olma olasılığı üzerinde durması bilim tarihi açısından önemli bir hâdisedir.⁹

⁴ Bkz. Ebû Reşîd el-Mu'tezilî Nisâbü'rî, el-Mesâil fi'l-Hilâf Beyne'l-Basriyyîn ve'l-Bağdadiyyîn (Beirut, 1979), 101-102; Krş. Unat, "Yer", 43: 479-480.

⁵ Bkz. Krş. Unat, "Yer", 43: 479-480.

⁶ Bîrûnî hakkında geniş bilgi için bkz. Günay Tümer, "Bîrûnî", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul, 1992), 6: 206-215.

⁷ Abdürrahim Kızıleşker, "el-Kenzu's-Semîn Tefsîrinde İlmî İ'câza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı", e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi 10/4/22 (Aralık 2018): 1483.

⁸ <https://www.yeniakit.com.tr/haber/dunyanin-capini-ilk-kez-hesaplayan-musliman-bilim-adami-biruni-52723.html>

⁹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Bir%C3%BBni>

Dünyanın yuvarlak olduğunu söyleyenler arasında Mu'tezilî âlimler dikkatleri üzerine çekmişlerdir. Her ne kadar Ebû Ali el-Cübbâî (ö. 303/916) dünyanın düz olduğu fikrine kâil olsa da onun oğlu Ebû Hâşim el-Cübbâî (ö. 321/933) dünyanın yuvarlak olduğu fikrine meyletmiş, Ebu'l-Kâsım el-Belhî (ö. 319/931) dünyanın yuvarlak olduğu fikrini kabul etmiştir.¹⁰ Daha sonra Gazzâlî (ö. 505/1111), Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1209-1210) başta olmak üzere Müslüman âlimlerin kahir ekseriyeti dünyanın yuvarlak olduğunu kabul etmişlerdir.¹¹

Daha sonra bilhassa Astronomi alanında yapılan bilimsel çalışmalar, bilimsel arenada dünyanın yuvarlak olduğu fikrinin neredeyse şüphesiz bir hakikat olarak genel kabul görmesine neden olmuştur. Ancak insanoğlunun uzaya adım attığı ve uzay boşluğundan dünya fotoğrafları çekerek yuvarlak olduğunu ispatladığı günümüzde bile, dünyanın düz olduğuna inananlar bulunmaktadır. Nitekim son yıllarda, başta ABD'de gerçekleştirilen "Düz Dünya Konferansı"¹² olmak üzere, birçok ülkede düzenlenen etkinliklere dünyanın düz olduğunu iddia eden yüzlerce kişinin katılması, genel kabul gören bu fikrin tersine, dünyanın düz olduğu savını ileri süren eğilimin giderek revaç bulduğunu göstermektedir.¹³

Bütün dünyada giderek artan oranda taraftar toplayan "düz dünya teorisi", bizim ülkemizde de revaç bulmaktadır. Örneğin Adana'da geçen yıl kurulan ve dünyanın yuvarlak olmadığını savunan Düz Dünya Derneği, "Düz Dünya" adı için marka patent başvurusu yaptı. Başkanlığını aynı zamanda kurucusu da olan Doğukan Özkan'ın yaptığı dernek mensuplarına göre, dünya küre, geoid ya da yuvarlak değil, bilakis düzdür.¹⁴

Bu makalede ele aldığım konunun bir kısmını tarafların Kur'an'dan dayandıkları üçer âyet ve sınırlı aklî ve naklî delillerle *Uluslararası İslâm ve Yorum III Sempozyumu'*nda "Modern Bilim ve Kur'an Âyetleri Bağlamında Düz Dünya Teorisinin Tutarsızlığı"¹⁵ başlıklı tebliğde özetle aktarmıştım. Daha sonra konu-

¹⁰ Geniş bilgi için bkz. Nisâbü'rî, el-Mesâil fi'l-Hilâf Beyne'l-Basriyyîn ve'l-Bağdadiyyîn, 100-104.

¹¹ Krş. Ebû Hâmid Gazzâlî, Tehâfutu'l-Felâsife (Kahire, Trs), 80; Fahreddîn Râzî, et-Tefsîru'l-Kebîr (Beyrut, 1425), 2: 95.

¹² Bkz. <https://tr.sputniknews.com/foto/201901281037326487-duz-dunya-teorisi-anlatacagiz-cok-sayida-mesaj-aliyoruz-yogun-ilgi-var/>

¹³ Bkz. https://en.wikipedia.org/wiki/Shape_of_the_universe

¹⁴ Bkz. <https://tr.sputniknews.com/abd/201711191031062919-abdde-dunya-duzdur-konferansi-duzenlendi/>

¹⁵ Mehmet Kubat, "Modern Bilim ve Kur'an Âyetleri Bağlamında Düz Dünya Teorisinin Tutarsızlığı" (Uluslararası İslâm ve Yorum III, Malatya, 2019).

yu daha ayrıntılı olarak ele alma imkânı buldum. Bu bağlamda çalışmaya dünyanın düz ve yuvarlak olduğu hususunda delil gösterilen hemen bütün âyetleri, bu âyetler hakkında yapılan yorumları ve bu konuda fikir beyan eden birçok İslâm âliminin görüşlerini ilave ettim. Ayrıca konuyu modern bilimin verileri ışığında enine boyuna tartışmaya çalıştım. Böylece sunduğum tebliğden daha kapsamlı yeni bir metin ortaya çıkmış oldu. En son yaptığım bazı ilave ve çıkarımlarla tebliği geliştirip makale formatında yeniden düzenleyerek yayınlamaya karar verdim.

Bu makalede merkezi yer verdiğimiz husus dünyanın düz ve yuvarlak olduğunu iddia edenlerin temel argümanlarını tartışmak olduğu için öncelikle dünya (arz) sözcüğünün anlam alanı üzerinde durmak istiyorum. Sonra dünyanın düz olduğuna, ardından da dünyanın yuvarlak olduğuna delil sayılan âyetlerden ve hadislerden örnekler aktaracağım. Daha sonra hem dünyanın düz olduğunu hem de dünyanın yuvarlak olduğunu iddia eden İslâm âlimlerinin görüşlerini ispatlamak için dayandıkları belli başlı argümanları aktaracağım. En nihayetinde ise Kur'ân'ın öğretisi ve modern bilimin verileri ışığında düz dünya teorisinin tutarlı olup olmadığını ortaya koymaya çalışacağım.

2. DÜNYA (ARZ) KELİMESİNİN ANLAM ALANI

Dünya kelimesi, “yakın olmak” mânasına gelen “dünuv” kökünden türemiş “en yakın” anlamındaki “ednâ” kelimesinin müennesidir.¹⁶ Kur'ân'da “bâki olan öbür dünya/âhiret”in mukabili olmak üzere “bu fâni âlem” anlamında kullanılmıştır.¹⁷ Dünya sahih hadislerde de bu anlamda kullanılmıştır.¹⁸

Dünya kelimesinin “alçaklık, kötülük” mânasındaki “denâet” kökünden geldiği de ileri sürülmüştür.¹⁹

Yerküre için Türkçede kullanılan “dünya” kelimesi, Kur'ân'da, hadislerde ve diğer kaynaklarda insanın ölümden önceki hayatını, bu hayat boyunca yararlandığı dünya nimetlerini ifade eder.²⁰

¹⁶ Süleyman Uludağ, “Dünya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 1994), 10: 22.

¹⁷ Krş. A'lâ, 86/16-17.

¹⁸ A.J. Wensinck, “dvn”, *el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Hadisi'n-Nebevî* (İstanbul, 1986), 2: 150.

¹⁹ B. Carra De Waux, “Dünya”, *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, 1977), 3: 669.

²⁰ Bkz. Uludağ, “Dünya”, 10: 22; Mustafa Çağrıncı, “Yer”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 2013), 43: 476.

İslâmî literatürde insanların üstünde yaşadığı fizikî "dünya" genellikle "arz" kelimesiyle ifade edilir. Eski sözlüklerde "arz", "semânın mukabili olan cisim" veya "insanların üzerinde bulunduğu yer" şeklinde açıklanmıştır.²¹

"Arz" kelimesi aynı zamanda "ülke, toprak, kara parçası ve arazi" gibi sınırlı yerler için de kullanılır. Felsefî eserlerde "arz", hem yeryüzü hem de maddî evreni oluşturduğu düşünülen dört unsurdan "toprak" anlamında geçer.²²

Kur'ân-ı Kerîm'de arz kelimesi 468 yerde geçer²³ ve bu âyetlerin çoğunda "yeryüzü"; bazılarında "toprak"²⁴ ve ülke²⁵ karşılığında kullanılır. Bazı âyetlerde vârid olan "arz" kelimesi ise Mısır, Mekke, Filistin, kutsal topraklar (el-arzu'l-mukaddese) gibi şehir veya coğrafi bölgeleri ifade eder.²⁶

Kur'ân, hadisler ve İslâm kültüründeki kullanımları dikkate alındığında dünya, zamanla yerkürenin ismi haline gelmiş ve "ay altı varlık alanı, bu âlem, güneş sistemindeki gezegenlerden biri, yer küresi" şeklinde tarif edilmiştir.²⁷ Bu anlamda "dünya" denilince, daha çok yer küresi (arz) akla gelir.²⁸

3. DÜNYANIN DÜZ OLDUĞUNA İŞARET EDEN ÂYETLER

İslâm âlimleri tarafından dünyanın düz olduğuna delil gösterilen birçok âyet bulunmaktadır. Bu makalede bu hususta delil gösterilen bütün âyetleri aktarmak mümkün olmadığı için, biz söz konusu âyetlerden yalnızca birkaç örnek aktararak dünyanın düz olduğunu savunan âlimlerin dayandıkları argümanları ortaya koymak istiyoruz.

Örnek I

²¹ Hüseyin b. Muhammed er-Râğıb İsfahânî, *el-Müfredâtu fî Ğarîbi'l-Kur'ân* (İstanbul, 1986), 18; Mecduddîn Muhammed b. Ya'kûb Fîrûzâbâdî, *el-Kâmusu'l-Muhît* (Beyrut, 2005), 820-821; Ebû'l-Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Mukerrem İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab* (Kum, 1405), 7: 111-115.

²² Krş. Çağrı, "Yer", 43: 476.

²³ M. Fuâd Abdulkakî, *Mu'cemu'l-Mufehras li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (İstanbul, 1990), 26-33.

²⁴ Krş. Yâsîn, 36/33; Nûh, 71/17.

²⁵ Krş. A'râf 7/110; Tâhâ 20/57.

²⁶ Krş. Mâide, 5/21; Yûsuf, 12/21, 56; İbrâhîm, 14/14; İsrâ, 17/104.

²⁷ el-Kefevî Ebu'l-Bekâ, *el-Külliyât* (Bulak, 1253), 185; İsfahânî, *el-Müfredâtu fî Ğarîbi'l-Kur'ân*, 248-249; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 14: 271-275; Uludağ, "Dünya", 10: 22; Muhammed Ali Tehânevî, "dvn", *Keşşâfu Istilahâti'l-Fünûn ve'l-Ullûm* (Beyrut, 1996).

²⁸ Krş. Uludağ, "Dünya", 10: 22; Çağrı, "Yer", 43: 476.

Örnek V

Zuhruf, 43/10

“الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ”: “O, size yeri beşik kılmış ve orada, doğru gidesiniz diye yollar var etmiştir.”³⁷

Yukarıda aktardığımız Nebe' sûresi 6., Târik sûresi 53. ve Zuhruf sûresi 10. âyetinde “arz'ın beşik kılındığı”, yani düz hale getirildiği ve düzleştirildiği bildirilmiştir. Bu âyetlerde “arz'ın beşik kılındığı”, yani “düz hale getirildiği” ve “düzleştirildiği” ifadeleri, âlimler tarafından yeryüzünün düz olduğu şeklinde yorumlanmıştır.³⁸

Örnek VI

Nuh, 71/19

“وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا”: “Ve Allah, yeri sizin için bir yaygı yaptı.”³⁹

Bu âyette geçen “بَسَاطًا” kelimesi, “bir şeyi yaymak, genişletmek, düzleştirmek” anlamlarına gelir.⁴⁰ Bu da yeryüzünün yuvarlak değil, düz olduğu anlamına gelir.

Örnek VII

Ğâşiye, 88/20

“وَالْيَ الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ”: “Yeryüzüne bakmıyorlar mı, nasıl yayılmıştır.”⁴¹

Bu âyette geçen “سُطِحَتْ” kelimesi, yeryüzünün dümdüz olacak şekilde sahtih yapıldığını ifade etmek için kullanılmıştır.⁴² Bu âyetten yeryüzünün düz olduğu anlaşılmaktadır.

Örnek VIII

Şems, 91/6

“وَالْأَرْضِ وَمَا طَخَاها”: “Yere ve onu yayana.”⁴³

³⁶ Târik, 86/53.

³⁷ Zuhruf, 43/10.

³⁸ Krş. İsfehânî, *el-Müfredâtu fi Ğaribi'l-Kur'ân*, 723.

³⁹ Nuh, 71/19.

⁴⁰ İsfehânî, *el-Müfredâtu fi Ğaribi'l-Kur'ân*, 60-61.

⁴¹ Ğâşiye, 88/20.

⁴² İsfehânî, *el-Müfredâtu fi Ğaribi'l-Kur'ân*, 339.

⁴³ Şems, 91/6.

Bu âyette yeryüzünün yayıldığı bildirilmektedir. “طحا” fiili “yaymak, düzlemek, düz yüzey oluşturacak şekilde sermek” anlamlarına gelmektedir.⁴⁴ Bu âyetten açıkça yeryüzünün düz olduğu anlaşılmaktadır.

Örnek IX

Ra'd, 13/3

“وهو الذي مد الأرض: Yeryüzünü uzatıp, yayan O'dur.”⁴⁵

Örnek X

Kâf, 50/7

“والأرض مددناها وألقينا فيها رواسي وأنبتنا فيها من كل زوج بهيج: Yeryüzünü de yaydık ve orada sabit dağlar yerleştirdik. Orada her türden iç açıcı çift bitkiler bitirdik.”⁴⁶

Örnek XI

Hicr, 15/19

“والأرض مددناها وألقينا فيها رواسي وأنبتنا فيها من كل شيء مؤزون: Yeri uzatıp yaydık, orada sabit dağlar yerleştirdik, yine orada miktarı ve ölçüsü belirli olan şeyler bitirdik.”⁴⁷

Bu üç âyette geçen “مد” kelimesi “uzatmak, yaymak” anlamındadır.⁴⁸ Bu da dünyanın düz olduğunu gösterir.

Örnek XII

Zâriyât, 51/48

“والأرض فرشناها فنعم الماهدون: Yeri de biz döşedik; dolayısıyla güzel de yaptık!”⁴⁹

Bu âyette geçen “فرش” fiili, “yaymak, düz hale getirmek” anlamına gelmektedir. Bakara 22. âyetinde olduğu gibi bu âyette de “فرش” kelimesiyle Cenab-ı Allah'ın, yeryüzünü tıpkı bir tümsek gibi üzerinde yaşamanın imkânsız olduğu bir alan yapmayıp, düz bir satıh şeklinde yaydığı bildirilmektedir.⁵⁰ Dolayısıyla bu âyetten yeryüzünün düz olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

⁴⁴ İsfehânî, *el-Müfredâtu fi Ğarîbi'l-Kur'ân*, 450.

⁴⁵ Şems, 91/6.

⁴⁶ Kâf, 50/7.

⁴⁷ Hicr, 15/19.

⁴⁸ İsfehânî, *el-Müfredâtu fi Ğarîbi'l-Kur'ân*, 704-705.

⁴⁹ Zâriyât, 51/48

⁵⁰ İsfehânî, *el-Müfredâtu fi Ğarîbi'l-Kur'ân*, 565-566.

4. DÜNYANIN YUVARLAK OLDUĞUNA İŞARET EDEN ÂYETLER

Tıpkı dünyanın düz olduğunu savunan âlimlerin yaptığı gibi, dünyanın yuvarlak olduğunu savunan âlimlerin de görüşlerine dayanak olarak ileri sürdükleri birçok âyet bulunmaktadır. Bu makalede bu hususta delil gösterilen bütün âyetleri aktarmak mümkün olmadığı için, biz söz konusu âyetlerden yalnızca bir kaçına işaret ederek dünyanın yuvarlak olduğunu savunan âlimlerin dayandıkları argümanları ortaya koymak istiyoruz.

Örnek I

Bakara, 2/22.

"الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا": *O Rab ki sizin için yeri döşek kılmıştır*"⁵¹ âyeti, bazı âlimler tarafından dünyanın düz olduğunun delillerinden biri sayıldığı gibi, başta Fahreddîn er-Râzî ve Kâdî Beydavî diğer bazı âlimler tarafından da dünyanın yuvarlak olduğuna delil sayılmıştır. Nitekim Fahreddîn er-Râzî, bu âyetin dünyanın yuvarlak olduğuna işaret ettiğini, bazı kimselerin dünyanın tıpkı bir döşek gibi yayılmış olmasının, onun küre şeklinde olmamasını gerektirdiği kanaatine varmalarının yanlış bir düşünce olduğunu söyler. Çünkü ona göre yuvarlak bir cisim büyük olduğu takdirde, bir sergi gibi üzerinde yaşanmaya müsait olur. Nitekim yerin yuvarlak direkleri hükmünde olan dağların üzerinde de mükemmel bir şekilde durulabilmekte ve pekala yaşanabilmektedir. Dünyanın konumu, yuvarlak olma dağlardan daha uygundur.⁵²

Aynı şekilde Kâdî Beydavî, bu âyette yer alan "*O, öyle bir Allah'tır ki, yer yüzünü size bir döşek yaptı*"⁵³ ifadesini tefsir ederken, arzın insanlar için döşek gibi yayılıp serilmesinin, onun yuvarlak olduğu gerçeğine aykırı olmadığını, çünkü kürenin hacminin büyük olmasının düz olmasına mani olmayacağını söyleyerek⁵⁴ dünyanın yuvarlak olduğu fikrini kabul etmiştir.

Örnek II

Nâziat, 79/30

⁵¹ Bakara, 2/22.

⁵² Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 2: 95.

⁵³ Bakara, 2/22.

⁵⁴ Kâdî Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed Beydavî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil* (Byy, 1296), 1: 45; Muhammed İbn Muslihiddîn Mustafa Şeyhzâde, *Hâşiyetu Şeyhzâde alâ Tefsîri'l-Kâdî el-Beydavî* (İstanbul, 1980), 185-186.

“وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا”⁵⁵: *Ardından yeri düzenlemiştir.*

Bu âyet de Kur’ân-ı Kerîm’de dünyanın yuvarlak olduğuna işaret eden âyetlerden biri olarak yorumlanmıştır. Nitekim Fahreddîn er-Râzî, bu âyette geçen (دحاها) kelimesinin “(الدحو) kelimesiyle yakın bir anlam içeriğine sahip olduğunu, bu nedenle kelimenin “deve yumurtası” anlamına da geldiğini söyler.⁵⁶ Ayrıca o, dil âlimlerinin de bu kelimenin aslının, “bir şeyi bir yerden başka yere taşımak ve çocuğun topu yerde yuvarlaması” anlamına geldiğini belirtmiştir. Râzî, bu kelimenin “deve kuşu yuvası” anlamına da geldiğini ifade eder. Dolayısıyla Râzî, bu açıklamalara dayanarak yeryüzünün şeklinin yumurtaya benzer bir yapıda olduğu gerçeğine bu kelimeyle de işaret edildiğini vurgular.⁵⁷

Örnek III

Zümer, 39/5

“خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكْوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكْوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلًّا يَجْرِى لِأَجَلٍ مُّسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ”⁵⁸: *Allah, gökleri ve yeri hikmet ve fayda esasına göre yarattı; geceyi gündüze, gündüzü de geceye doluyor; güneşi ve ayı da yasalarına boyun eğdirmiştir. Her biri belirlenmiş bir süreye kadar akıp gitmektedir. Unutmayın ki Allah çok güçlüdür, çok bağışlayıcıdır.*⁵⁸

Bazı müfessirler bu âyeti, dünyanın yuvarlak olduğuna işaret olarak değerlendirmişlerdir.⁵⁹ Nitekim Bu ayetteki “sarmak” olarak çevrilen kelimenin aslı, Arapça’daki “كَوَّرَ” kelimesidir. Bu kelime, dilimizdeki “küre” kelimesi ile aynı kökten gelmektedir. Arapça’da “yuvarlak bir nesne üzerine bir başka nesneyi sarmak” anlamında kullanılır. Örneğin; “başa sarık sarma” fiili “يُكْوِّرُ” ile ifade edilir.⁶⁰

Bu âyette geçen “التكوير” kelimesi, baş gibi kürevî (yuvarlak) bir cismin etrafında bir şeyi, mesela sarığı döndürerek sarmak,⁶¹ daha açık bir tabirle “dolamak” demektir. Dolayısıyla âyette gecenin ve gündüzün birbirlerinin üzerlerini sarıp örtmeleri konusunda verilen bilgi, aynı zamanda dünyanın şekli ve

⁵⁵ Nâziat 79/30.

⁵⁶ Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 31:44.

⁵⁷ Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 31:44.

⁵⁸ Zümer, 39/5.

⁵⁹ Krş. Hayrettin Karaman v.dğr., *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara, 2007), 4: 210; Ömer Çelik, *Hakk’ın Daveti Kur’ân-ı Kerîm Meâli Tefsiri* (İstanbul, 2013), 4: 306.

⁶⁰ Ebû Mansûr Mâtürîdî, *Te’vîlâtü'l-Kur’an*, thk. Bekir Topalpğlu - Mustafa Yavuz (İstanbul, 2008), 12: 298-299; Çelik, *Hakk’ın Daveti Kur’ân-ı Kerîm Meâli Tefsiri*, 4: 306; Ömer Çelik, *Tefsir Usûlü ve Tarihi* (İstanbul, 2012), 153.

⁶¹ İsfehânî, *el-Müfredâtu fi Çarîbi'l-Kur’an*, 665-666.

biçimi hususunda da bize bir fikir ve bilgi vermektedir. O da dünyanın yuvarlak olması yönünde bizde oluşturduğu kanaattir. Çünkü "يَكْوَرُ" fiili ancak bu durumda oluşabilmektedir.⁶²

Bu tabirin tabiatta cereyan eden bir gerçeği tasvir ettiği açıktır. Kendi mihverî etrafında dönen yerkürenin güneşe bakan kısmı aydınlık, yani gündüz olur. Ancak yerküre döndüğünden dolayı bu aydınlık kısım aynen devam etmez. Hareket ettikçe aydınlık olan kısımlar karanlığa, karanlık olan kısımlar da aydınlığa bürünür. Yani devamlı bir şekilde gece gündüzün gündüz de gecenin üzerine dolanır. Bu da yeryüzü sathının yuvarlak olduğunu gösterir. İşte âyette kullanılan "تَكْوِيرٌ" tabiri bu şekilde yeryüzün kürevî yuvarlaklıkta olduğuna ve döndüğüne işaret etmekte; yerin küre oluşu ve dönüşü de "تَكْوِيرٌ" tabirini son derece dakik bir tarzda tefsir etmektedir.⁶³

Bugünkü bilimsel araştırmalar, dünyanın şekli ve hareketleri hakkında yapılan açıklamalar ve dünyanın uzaydan çekilen fotoğrafları, dünyanın yuvarlak olduğu gerçeğini açıkça göstermektedir. Bu izahlara göre kendi mihverî etrafında dönen dünyanın güneşe bakan kısmı aydınlık yani gündüz olmakta, hareket ettikçe aydınlık olan kısımlar karanlığa; karanlık olan kısımlar ise aydınlığa bürünmektedir. Yani devamlı bir şekilde gece gündüzün, gündüz de gecenin üstüne dolanmaktadır. Bu da açık ve net bir şekilde dünyanın yuvarlak olduğunu göstermektedir.⁶⁴

Örnek IV

Sâd, 38/32

"حَتَّىٰ تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ Derken (güneş batınca) onlar karanlığın perdesiyle gizlendi"⁶⁵ âyet ifadesinin, dünyanın yuvarlak olduğunun delillerinden biri olduğu kabul edilmiştir. Bu iddia sahiplerine göre güneş perde ile gizlenmiş olup müşahede edildiği gibi önce doğar, sonra yükselir, sonra da ufukta batar. Bu da dünyanın kürevî yani yuvarlak olduğunu gösterir.⁶⁶

Örnek V

Neml, 27/88

⁶² Çelik, *Hakk'ın Daveti Kur'an-ı Kerim Meâli Tefsiri*, 4: 306; Krş. Çelik, *Tefsir Usûlü ve Tarihi*, 153.

⁶³ Çelik, *Hakk'ın Daveti Kur'an-ı Kerim Meâli Tefsiri*, 4: 306.

⁶⁴ Çelik, *Tefsir Usûlü ve Tarihi*, 153.

⁶⁵ Sâd, 38/32.

⁶⁶ Bkz. Kızıışeker, "el-Kenzu's-Semîn Tefsirinde İlmî İcâza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı", 1485.

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي لَيْسَ لَهُ أَنتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ“
Dağları görürsün de, donmuş sanırsın; oysa onlar bulutların sürüklenmesi gibi sürüklenirler. Bu, her şeyi sapasağlam ve yerli yerinde yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz O, işlediklerinizden haberdardır.”⁶⁷

Bazı müfessirler bu âyeti, dünyanın kendi etrafında döndüğü gibi güneşin etrafında dönüşüne de işaret olarak değerlendirmişlerdir.⁶⁸ Onlara göre bu ayette dünyanın sadece güneş etrafındaki dönüşüne değil, dönüş yönüne de işaret edilmektedir. 3.500-4.000 metre yükseklikteki ana bulut kümelerinin hareket yönü daima batıdan doğuya doğrudur. Hava durumu tahminleri için çoğunlukla batıdaki duruma bakılmasının sebebi de budur.

Bulut kümelerinin batıdan doğuya doğru sürüklenmesinin asıl sebebinin dünyanın dönüş yönü olduğu iddia edilmiştir. Günümüzde bilindiği gibi, dünya da batıdan doğuya doğru dönmektedir. Bilimin yakın tarihlerde tespit ettiği bu bilimsel gerçek, Kur'ân'da yüzyıllar öncesinden dünyanın bir düzlem olduğu, bir öküzün başının üstünde sâbit durduğu sanılan 14. yüzyılda haber verilmiştir.⁶⁹

Örnek VI

Rahmân, 55/33

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ“
Ey cin ve insan topluluğu! Göklerin ve yerin sınırlarından/kenarlarından geçmeye gücünüz yetiyorsa haydi geçin. Ama tarafımızdan verilmiş bir güç olmadıkça geçemezsiniz.”⁷⁰

Âyetteki “أَقْطَارِ: (sınırlar, kenarlar, çaplar)” tabiri, bilindiği gibi “el-katr” kelimesinin çoğuludur. Âyette kelimenin çoğul kullanılmasının arkasındaki hikmetin, dünyanın tam bir küre olmaktan ziyade geoid veya elips diyebileceğimiz bir şekilde olmasına işaret etmek için olduğu söylenmiştir. Nitekim tam bir küre, tek bir çapa sahiptir. Kürenin neresinden ölçülürse ölçülsün, aynı çap değeriyle karşılaşılır. Ancak bir geoid veya elips böyle değildir. Geoidin veya elipsin neresinden ölçtüğümüze bağlı olarak, farklı bir çap değeriyle karşılaşılır.

⁶⁷ Naml, 27/88.

⁶⁸ Bkz. Karaman v.dğr., *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 4: 210; Zeki Duman, *Beyânu'l-Hak (Kurân-ı Kerîm'in Nüzul Sırasına Göre Tefsîr)* (Ankara, 2016), 1: 539.

⁶⁹ Krş. Erman Kazar, *Kur'ânın Allah'tan Geldiğinin Delilleri* (İstanbul, 2018), 155.

⁷⁰ Rahmân, 55/33.

biliriz. Çap, yuvarlak bir şekil olduğuna göre, hem göklerin, hem dünyanın yuvarlak olduğu anlaşılır.⁷¹

Örnek VII

Yâsîn, 36/37

“وَأَيُّ لُحْمٍ أَلْبَسَ لَهُمُ الْبُيُوتَ أَنْ يَأْتِيَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ فَاذًا هُمْ يُظْلَمُونَ” Gece de onlara bir âlamettir. Ondan gündüzü soyar çıkarırız.⁷²

Arapça “سلخ” kelimesinin anlamı yuvarlak bir şeyi “soyup çıkarmak” demektir.⁷³ Âyetin bu kısmı için şöyle bir açıklama uygun olabilir: Gezegenimizde asıl olan karanlık olup, dönme sebebiyle yuvarlak olan dünyanın güneşe bakan yüzü o konumunu değiştirdiğinde gündüz çekilip alınmış olmakta, asıl olan karanlık devam etmektedir.⁷⁴

Örnek VIII

A'râf, 7/97-98

“أَقَامَنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَائِمُونَ” أَوْ أَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضَحَىٰ وَهُمْ يَلْعَبُونَ” Kasabaların halkı, geceleri uyurken onlara gelecek baskınımızdan güvende midirler? Yahut kasabaların halkı, kuşluk vakti eğlenirken, baskınımızın kendilerine gelmesinden güvende midirler?⁷⁵

Bu âyetlerde kıyâmetin aniden geleceği ve geldiği zaman dünyanın bir tarafında gündüz, öbür tarafında gece olacağı haber veriliyor ki, bu dünyanın küre şeklinden başka bir şey olmadığını ispatlamaktadır.⁷⁶

5. ARZIN ŞEKLİNE DAİR HADİSLER

Gerek dünyanın düz olduğunu gerekse de dünyanın yuvarlak olduğunu iddia eden İslâm âlimleri, görüşlerini hadislerden ziyade daha çok Kur'an âyetlerine dayandırmışlardır. Bu hususta âlimlerin pek azı görüşlerini hadislere dayandırmıştır. Bunlardan biri Suudi Arabistan'lı çağdaş âlimi İbn

⁷¹ Krş. <https://sorularlailslamiyet.com/kuran-i-kerimde-dunyanin-yuvarlak-oldugunun-belirtilmesi-kuranda-yapilan-bilimsel-hatalardan-birisi>

⁷² Yâsîn, 36/37.

⁷³ İsfahânî, *el-Müfredâtu fi Çarîbi'l-Kur'ân*, 348.

⁷⁴ Karaman v.dğr., *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 4: 489.

⁷⁵ A'râf, 7/97-98.

⁷⁶ Krş. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/kuranda-1400-yil-oncesinden-dunyanin-yuvarlak-olusu-52700.html>

Useymîn'dir. Bu çalışmamızın ilerleyen bölümünde görüşlerine yer vereceğimiz İbn Useymîn, İbn Abbas'tan aktarılan "Güneş ve ay, gündüz vaktinde buradaki felekte, gece zamanlarında ise yerin altındaki felekte akıp gitmektedir" rivâyetini, dünyanın yuvarlak olduğuna delil göstermiştir. Ona göre bu sözlerinden İbn Abbas'ın, yerin yuvarlak olduğunu düşündüğü sonucu çıkarılabilir.⁷⁷

Benzer şekilde bazı âlimler de Hz. Peygamber'den Deccâl hakkında aktarılan şu hadise dayanarak dünyanın yuvarlak olduğu sonucuna ulaşırlar:⁷⁸ Hz. Peygamber, "Deccalın bir günü sizin bir seneniz kadar uzun olacaktır. Sonraki günleri de beri geldikçe kısacaktır" buyurduğunda ashab-ı kiram "Ya Resûlallah, bir gününün bizim bir senemiz kadar uzun olacağını bildirdiğiniz o günde namazlar nasıl kılınacaktır?" diye sorunca Allah Rasûlü şöyle cevap vermiştir: "Takdir olunarak! Yani uzun günün saatleri takdir edilerek, hesaplanarak kılınacaktır."⁷⁹

6. DÜNYANIN DÜZ OLDUĞUNU İDDİA EDENLERİN ARGÜMANLARI

6.1. Eski Çağlarda Dünyanın Düz Olduğunu İddia Edenlerin Argümanları

1) Eski çağlarda dünyanın yuvarlak olmayıp düz olduğunu iddia edenler, dünyanın yuvarlak olması durumunda, suların yeryüzünde durmayıp akıp gideceğini iddia etmişlerdir.⁸⁰

ii) Kitâb-ı Mukaddes'teki inanç hükümlerine sıkı sıkıya bağlı kalan Ortaçağ batı dünyasında dünyanın yuvarlak olmayıp düz olduğunu savunanlar, Hıristiyanlık kozmolojisinin etkisiyle bu fikre ulaşmışlardır.⁸¹

iii) Dünyanın düz olduğunu iddia eden İslâm âlimleri ise, fikirlerini ispat etmek için daha sonra aktaracağımız nasllara dayanmışlardır.⁸²

⁷⁷ İbn Useymîn, *el-Kenzu's-Semîn fi Tefsîri İbn 'Useymîn*, IX/305-306; Kızıışeker, "el-Kenzu's-Semîn Tefsîrinde İlmî İ'câza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı", 1485.

⁷⁸ Krş. <https://sorularlaislamiyet.com/dunyanin-yuvarlak-olusuna-sahitlik-edecek-hadisler-var-midir>

⁷⁹ Müslim, *Kitabu'l-Fiten ve Eşrâtü's-Sâat*, 20.

⁸⁰ Bkz. Nisâbü'rî, *el-Mesâil fi'l-Hilâf Beyne'l-Basriyyîn ve'l-Bağdadiyyîn*, 101.

⁸¹ Krş. Unat, "Yer", 43: 479-480.

⁸² Örnek olarak bkz. Bakara, 2/22; Zuhruf, 43/10; Nebe', 78/6; Nâziat, 79/30; Târik, 85/3.

6.2. Modern Dönemde Dünyanın Düz Olduğunu İddia Edenlerin Argümanları

ı) Amerika Birleşik Devletleri'nin Kuzey Karolina eyaletinde, 2017 yılının 9-10 Kasım tarihlerinde dünyanın düz olduğunu iddia edenler ilk kez bir toplantı ile bir araya geldi. "Uluslararası Düz Dünya Konferansı" (FEIC), adı verilen toplantıya dünyanın düz olduğuna inanan yaklaşık 400 katılımcı katıldı. Toplantıda ABD'liler, "Ufuk çizgisine bakın, dümdüz", "Bu şeytanın en büyük yalanı" gibi slogan haline getirdikleri tezlerle dünyanın düz olduğunu savundular.

ıı) "Uluslararası Düz Dünya Konferansı" katılımcıları, dünyanın düz bir tepsi şeklinde olduğunu kanıtlayacak uydu fotoğraflarının peşinde olduklarını dile getirdiler ve gezegenin bir buz duvarı ile çevrili bir disk olduğunu, NASA'nın ve diğer kurumların, dünyanın sahte resimlerini yayımladığını, böylece dünyanın düz olduğu gerçeğinin halktan saklandığını iddia ettiler. Kısacası katılımcılar dünyanın yuvarlak değil, düz bir tepsi gibi olduğunu, insanlara korku salarak yuvarlak olduğu fikrine alıştırıldıklarını iddia ettiler.

ııı) Dünya'nın düz olduğunu iddia edenler, gerçek dünya haritasının Birleşmiş Milletler logosundaki harita olduğunu, Düz Dünya'nın gerçek haritasının bu olduğunu fakat insanların küre şekli ile kandırıldıklarını iddia ediyorlar.⁸³

ıv) Dünya'nın düz olduğunu iddia edenler, denizlerdeki gemilerin ufuk çizgisini geçtikten sonra yavaş yavaş kaybolmalarını, göz yanılması olarak değerlendiriyorlar. Eğer çok güçlü bir teleskopla takip edilirse, gemilerin asla, alt kısmından başlayarak kaybolmayacağını iddia ediyorlar. Bu nedenle de Dünya'nın yüzeyinin eğik olmadığını, şayet eğik olsaydı bu çok güçlü teleskoplarla bakıldığında da gözden kaybolması gerektiğini söylüyorlar.⁸⁴ Ayrıca dünyanın düz olduğunu iddia edenler, yalnızca insan gözü uzağı göremediği için uzaklaşan gemileri göremediğimizi, eğer dünya küre gibi olsaydı, gemilerin kürenin diğer tarafına geçince hiçbir şekilde görülememesi anlamına geleceğini, oysa durumun tersine olduğunu söylüyorlar.⁸⁵

v) Düz dünya teorisini savunanlara göre, Güney Kutbu diye bir şey yoktur. Peki, dünyanın bir kenarı var mı? Onlar bu soruya şöyle cevap veriyorlar:

⁸³ Krş. <https://onedio.com/haber/12-maddeyle-duz-dunya-teorileri-ve-asil-seklinin-aciklamasi-700985>

⁸⁴ Krş. <http://www.bblifedergisi.com/haber/dunya-duz-mu-yuvarlak-mi/>

⁸⁵ Krş. <https://onedio.com/haber/12-maddeyle-duz-dunya-teorileri-ve-asil-seklinin-aciklamasi-700985>

Düz disk şeklindeki Dünya'nın çevresi tamamen Antarktika ile çevrilidir. Burada yaklaşık 1.500-2000 metre yükseklikte buzullar vardır ve sonrasında sonsuzluğa uzanan bir buzul tabakası vardır. Dünyanın kenarları burasıdır. Antarktika'nın, uluslararası durumunu düzenleyen ve 1959'da 50 ülkenin imzaladığı Antarktika anlaşması gereği, buzulların olduğu yere gitmenin yasak olduğunu ve buraya gidenlerin vurularak öldürüldüğünü savunan düz dünya teorisi savunucuları, bu anlaşmadan dolayı düz dünya ile ilgili kanıtların toplanmadığını iddia ediyorlar. Düz dünya teorisini savunanlar aynı zamanda dünyanın dönmediğini, Güneş ve Ay'ın hareket ettiğini, yıldızların çok uzakta değil sadece 5000 metre uzaklıkta olduğunu savunuyorlar.⁸⁶

vi) Düz dünya teorisine inananlara göre dünya üzerinde eskiden yapılmış çok uzun köprüler var ve bu köprüler dünyanın eğikliği hesaba katılmadan yapılmıştır ve düz şekilde problemsiz duruyorlar.⁸⁷

vii) Düz dünya teorisine inananlar tarafından "Eğer dünya düz işe güneş nereye gidiyor?" sorusuna verilen cevap şöyledir: Güneş ne doğar ne de batır. Güneş daha yakındadır ve ondan yansıyan ışınlar düz dünyanın sadece yarısını aydınlatır.

viii) Düz dünya teorisine inananlara göre, dünya evrenin merkezinde bulunuyor. Ay ve Güneş aslında çok uzakta değil, göğün tam üstünde, dünyanın çok yakınında durmaktadır. Sadece onun üstündeki buzulları eritmiştir. Bu yüzden dünyada yaşam var ve geri kalanlar donmuş durumdadır. Güneş, Dünya üzerinde çember bir yörüngede dönmektedir.

ix) Dünyanın düz olduğunu ve dönmediğini savunan Suudi Arabistanlı İmam Şeyh Bender el-Hayberî, bu iddiasını şu sorularla dile getiriyor: "Eğer dünya dönüyorsa, bir uçak havada durduğunda Çin'in uçağa doğru gelmesi gerekmez miydi?" Dünya yuvarlak değildir, öyle olsaydı baş aşağı döndüğümüzde uzaya düşmemiz gerekmez miydi? Dile getirdiği bu sorularla el-Hayberî, dünyanın dönmediğini ve aynı zamanda yuvarlak da olmadığını ispat etmeye çalışmıştır.⁸⁸

⁸⁶ Krş. <http://www.bblifedergisi.com/haber/dunya-duz-mu-yuvarlak-mi/>

⁸⁷ Krş. <https://onedio.com/haber/12-maddeyle-duz-dunya-teorileri-ve-asil-seklinin-aciklamasi-700985>

⁸⁸ <https://onedio.com/haber/suudi-imam-seyh-bender-el-hayberi-den-bilim-dunyasini-saskinliga-ugratan-12-nefis-tespit-455184>

7. DÜNYANIN YUVARLAK OLDUĞUNU İDDİA EDENLERİN ARGÜMANLARI

ı) Dünyanın yuvarlak olduğunu iddia edenler, gemilerin uzaklaşırken önce alt kısmının, sonra diğer kısımlarının ve direklerinin ve en nihayetinde de tamamen gözden kaybolduğunu, bu durumun da dünyanın yuvarlaklığına kanıt olduğunu iddia ederler.⁸⁹

ii) Dünyanın yuvarlak olduğunu iddia edenler, denizden uzaklaşıp yüksek bir yere doğru yol alındığında, güneşin, sanki denize demir atmış gibi yahut denizden doğuyormuş gibi görüldüğünü, bunun da yuvarlak olan yer kürenin su ile kaplandığını ispat ettiğini söylerler.⁹⁰

iii) Yine dünyanın yuvarlak olduğunu iddia edenler, "gökyüzünde gördüğümüz yıldızlar, bulunduğumuz yere göre değişir. Kuzey yarıküresi üzerindeki gökyüzü, güney yarıküresindeki gökyüzü ile aynı değildir. Dünya düz olsaydı her zaman aynı yıldızları görmemiz gerekirdi" derler.⁹¹

iv) Ayrıca dünyanın yuvarlak olduğunu iddia edenler, bir şehirde öğle vakti güneş tam tepedeyken başka bir şehirde güneşin henüz o kadar yükselmemiş olmasının da dünyanın yuvarlak olduğunun ispatı olduğunu söylemişlerdir.⁹²

v) Dünyanın yuvarlak olduğunu iddia edenler "Eğer sen dümdüz bir hat üzerine memleketinden batıya yönelirsen tekrar ayrıldığın yere gelirsin"⁹³ derler. Bu bağlamda şu olayı da delil olarak aktarırlar: Daha yakın tarihte, 1519-1522 yılları arasında ise Portekizli kâşif Ferdinand Macellan, Dünya'nın etrafını dolaştı. Dünya düz olmuş olsaydı aynı noktaya geri dönemeyecekti.⁹⁴

⁸⁹ Krş. <https://khosann.com/duz-dunya-teorisini-curuten-12-kanit/>

⁹⁰ Nisâbü'rî, *el-Mesâil fi'l-Hilâf Beyne'l-Basriyyîn ve'l-Bağdadiyyîn*, 103.

⁹¹ Krş. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160126_vert_ear_dunya_yuvarlak; Nisâbü'rî, *el-Mesâil fi'l-Hilâf Beyne'l-Basriyyîn ve'l-Bağdadiyyîn*, 102; Çağrıncı, "Yer", 43: 476; Uludağ, "Dünya", 10: 22.

⁹² https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160126_vert_ear_dunya_yuvarlak

⁹³ İBN Useymîn, *el-Kenzu's-Semîn fi Tefsîri İbn 'Useymîn*, 458.; Kızılsöker, "el-Kenzu's-Semîn Tefsîrinde İlmî İcâza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı", 1485.

⁹⁴ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160126_vert_ear_dunya_yuvarlak

V1) Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfetmesinin sebebi dünyanın yuvarlak olduğuna dair bilgisiydi. Eğer dünya yuvarlak olmasaydı, söz konusu keşif gerçekleşemeyecekti.⁹⁵

8. İSLÂM ÂLİMLERİNİN ARZIN ŞEKLİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

Müslüman bilginlerin kahir ekseriyeti, Batlamyus'un usullerine uyararak, arzın küreselliği yani dünyanın yuvarlak olduğu düşüncesini daha ilk dönemlerden itibaren kabul etmişlerdir. Daha sonra Astronomi alanında yapılan bilimsel çalışmalar, bilimsel arenada dünyanın yuvarlak olduğu fikrinin neredeyse şüphesiz bir hakikat olarak genel kabul görmesine neden olmuştur.

Fıkıh âlimlerinin, bilhassa namaz konusundaki içtihatları, İslâm'ın ilk döneminden itibaren dünyanın yuvarlak olduğunu kabul ettikleri anlamına gelmektedir. Mesela, namazın farzlarından birisi de vakit olduğu için, müçtehitlerimiz, vakitleri tayin ederken, dünyanın coğrafi şartlarını da göz önünde bulundurmuşlardır. Kutuplarda altı ay gece, altı ay gündüz olan yerlerde, beş vakit namazın nasıl tanzim edileceği sorusuna cevap arayan müçtehitler, dünyanın yuvarlak olduğunu da ta o zamanlar âleme ilan etmişlerdir. Fıkıhçılar, kutuplara yakın bazı yerlerde yatsı namazının vakti oluşmadığı için, nasıl hareket edilmesi gerektiğini de yine bu yolla izah etmişlerdir.⁹⁶

Ayrıca namazın geçerli olmasının şartları arasında yer alan kibleye yönelmek ve bu yönelmede yönlerin açıları ve muhtelif durumlarını fıkıh âlimleri değerlendirmeye tabi tutmuşlardır. Bu yönler ve açılar da dünyanın yuvarlaklığı ile ilgili olunca, o zaman bu yuvarlaklığa göre hesap edip fetva vermişlerdir. Bu da erken dönem İslâm toplumunda Müslüman âlimlerin dünyanın yuvarlaklığını bildiklerini gösteriyor.

Diğer taraftan, namazın başından sonuna kadar Kâbe'ye yönelmek de farzdır. Bu farzın yerine gelmesi için dünyanın yuvarlak olması gerekir. İslâm'da Kâbe'nin üstü ve altı nûranî bir sütun olarak tarif edip, bir yandan arşa, öbür yandan da kürenin altına kadar indirip, geniş bir kible belirlemişler-

⁹⁵ Muhammed Mahmûd-Taha Osmân el-Ferrâ Muhammedeyn, *el-Medhal ilâ İlmî'l-Coğrafya ve'l-Bîe* (Dermek, Trs), 479.; Krş. Kızılsöker, "el-Kenzu's-Semîn Tefsirinde İlmî İcâza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı", 1483.

⁹⁶ Krş. <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0073.htm>

dir. Bütün bu fikhî sorunların çözümü, dünyanın yuvarlaklığına ve meridyenlerin konumuna bağlıdır. Bu da onlara vakıf olmaktan geçer.⁹⁷

İslam âlimlerinden bazılarının konuyla ilgili görüşlerini ise şöyle özetlemek mümkündür:

8.1. İbn Cerîr et-Taberî'nin Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Muhammed b. Cerîr et-Taberî (ö. 310/923), tefsir alanında kaleme aldığı *Câmiu'l-Beyân* ve tarih konularını ele aldığı *Târîhu'l-Umem ve'l-Mülûk* adlı eserleriyle tanınan erken dönem İslâm âlimlerinin en meşhurlarından biridir. Tefsiri dolayısıyla "İmâmu'l-Müfessirîn: Müfessirlerin İmamı" diye anılan Taberî, müfessir kimliğinin yanında aynı zamanda, tarihçi, muhaddis ve fakih kimliğiyle de tanınmıştır.⁹⁸

İbn Cerîr et-Taberî, hem *Câmiu'l-Beyân*⁹⁹ adlı meşhur tefsirinde hem de *Târîhu'l-Umem ve'l-Mülûk* adlı tarih kitabında dünyanın düz ya da yuvarlak olduğu tartışmasına girmeden, Cenab-ı Allah tarafından yeryüzünün düz, gökyüzünün de muhafazalı bir tavan şeklinde yaratıldığını ve böylece dünyanın insanların üzerinde yaşamasına müsait hale getirildiğini söylemektedir.¹⁰⁰

Taberî'nin yer ve gökler hakkındaki bu izahları, yaşadığı dönemin bilgi birikimini, bilimsel icatlar ve keşiflerin yapıldığı son iki yüz yıla kadar da tüm insanlığın özellikle de Arapların, kâinat hakkında edindikleri tecrübî bilgileri yansıtmaktadır. Taberî'nin dünyayı düz olarak vasıflandırması o dönem ve yakın döneme kadar inanılan coğrafi tecrübî bilgi birikimlerine ait tanımlamalardır.

8.2. Bîrûnî el-Hârizmî'nin Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Bîrûnî el-Hârizmî (ö. 453/1061 [?]), astronomi, matematik, fizik, tıp, coğrafya, tarih ve dinler tarihi başta olmak üzere çeşitli alanlarda önemli eserler veren Türk-İslâm ve dünya tarihinin en tanınmış ilim adamlarından biridir.¹⁰¹ Aynı zamanda aklî ve naklî ilimlerde de kendi döneminde yetişen en büyük simalardan biri sayılan Bîrûnî, sâdece İslâm âleminde değil, bilhassa astronomi alanında yaptığı çalışmalarıyla bütün dünyada tanınmış bir âlim şahsiyettir.

⁹⁷ Krş. Said Nursi, *Muhakemât* (İstanbul, 1995), 56-58.

⁹⁸ Bkz. Mustafa Fayda, "Taberî Muhammed b. Cerîr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 2010), 39: 314-318.

⁹⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Tefsîri'l-Kur'ân*, 126.

¹⁰⁰ İbn Cerîr et-Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mülûk* (Kahire, Trs), 4.

¹⁰¹ Tümer, "Bîrûnî", 6: 206.

Dünyanın yarıçapının tayinini ilk defa Bîrûnî'nin yaptığı kabul edilmiştir.¹⁰² Nitekim “Makale fi İstihrâci Kutri'l-Ard bi Rasâdi İnhitâti'l-Ufuk” adlı risâlesinde dünyanın yarıçapını ölçtüğü iddia edilmiştir.¹⁰³

İslâm dünyasında dünyanın yuvarlak olduğunu ilk kez söyleyen kimse- nin Bîrûnî olduğu,¹⁰⁴ bu bağlamda dünyanın yuvarlak oluşunda da en ufak tereddüde yer vermediği; ayrıca yerçekimin varlığını tespit ettiği¹⁰⁵ ve bu hususta tespit ettiği değerlerin bugünkü rakamlara çok yakın olduğu¹⁰⁶ kabul edilmiştir. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, Bîrûnî'nin, dünyanın kendi ekseninde dönüyor olması olasılığı üzerinde durması, bilim tarihi açısından önemli bir hâdise olarak mütalaa edilmiştir.¹⁰⁷

8.3. Ebû Reşîd en-Nisâbûrî'nin Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Önceleri Mu'tezile'nin Bağdat Ekolüne mensup iken Kâdî Abdulcebbar'ın da etkisiyle daha sonra Basra Ekolüne intisap eden¹⁰⁸ Ebû Reşîd en-Nisâbûrî el-Mu'tezilî (ö. hicrî V. yüzyılın ortalarına doğru ?), dünyanın düz mü yoksa yuvarlak mı olduğu konusunda fikir beyan eden ilk İslâm âlimlerinden biridir. Ebû Reşîd en-Nisâbûrî *el-Hilâf Beyne'l-Basriyyîn ve'l-Bağdadiyyîn* adlı eserinde “Arz Yuvarlak mı Değil mi?” başlığı altında konuyu enine boyuna etraflıca tartışıyor. Öncelikle Ebû Ali el-Cübbâî (ö. 303/916) gibi dünyanın düz olduğunu savunanların delillerini, daha sonra da Ebu'l-Kâsım el-Belhî (ö. 319/931) gibi “dünya yuvarlaktır” diyen âlimlerin delillerini aktarıyor. En sonunda kendisi de dünyanın düz olduğunu kabul etmenin gerçeğe daha yakın görüş olduğunu belirtiyor.¹⁰⁹

¹⁰² Bkz. Fatin Gökmen, “Bîrûnî”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1970, II/646.

¹⁰³ <http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam-Tarihi-Ansiklopedisi/Detay/BIRUNI/130>

¹⁰⁴ Krş. Kızıleşker, “el-Kenzu's-Semîn Tefsirinde İlmî İ'câza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı”, 1483.

¹⁰⁵ <https://www.sorubak.com/blog/dunyanin-sekli-ile-ilgili-gorusler.html>

¹⁰⁶ https://www.fenokulu.net/yeni/Fen-Konulari/Konu/Dunyanin-sekliyle-ilgili-gecmisten-bugune-bilim-insanlarinin-gorusleri_0_1580.html

¹⁰⁷ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Bir%C3%BBni>

¹⁰⁸ Krş. Yusuf Şevki Yavuz, “Ebû Reşîd en-Nisâbûrî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, 1995), 43: 212-213.

¹⁰⁹ Nisâbûrî, *el-Mesâil fi'l-Hilâf Beyne'l-Basriyyîn ve'l-Bağdadiyyîn*, 101-104.

8.4. İbn Hazm'ın Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Dünyanın düz mü yoksa yuvarlak mı olduğu konusunda fikir beyan eden erken dönem İslâm âlimlerinden biri de İbn Hazm (457/1064)'dir. İbn Hazm, dünyanın yuvarlak olduğunu kabul etmiştir. Ona göre dünya yuvarlak olduğu gibi güneş ve yıldızlar da yuvarlaktır ve uzay boşluğunda hareket etmektedirler. İbn Hazm, önde gelen birçok İslâm âliminin de bu konuda kendisiyle aynı görüşte olduğunu iddia etmiştir.¹¹⁰

8.5. İmam Gazzâlî'nin Dünyanın Şekline Dair Görüşü

As. İmam Gazzâlî (ö. 505/1111), felsefecilerin kabul ettiği prensiplerin bir kısmının İslâm dininin temel esasları ile çelişmediğini söyler. O, felsefecilerin ay tutulması olayını, arzın güneşle ay arasına girmesiyle ay ışığının görünmemesi şeklinde tarif etmesi ve ayın, ışığını güneşten aldığını, arzın ise yuvarlak olduğunu ve göğün her taraftan onu çevrelediğini söylemelerini bu hususa örnek olarak gösterir. Gazzâlî, Matematik hesaplarla ispatlanmış bu çeşit gerçekleri din namına inkâr etmenin dine karşı bir cinayet olduğunu ifade ederek, dünyanın yuvarlak olduğu fikrini kabul etmektedir.¹¹¹

8.6. Fahreddîn er-Râzî'nin Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1209)'ye göre "الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا: O Rab ki sizin için yeri döşek yapandır"¹¹² âyet ifadesine dayanan bazı âlimlerin, dünyanın tıpkı bir döşek gibi yayılmış olmasının, onun küre şeklinde olmaması gerektirdiği sonucuna varmalarının yanlış bir düşünce olduğunu söyler. Çünkü ona göre yuvarlak bir cisim büyük olduğu takdirde, bir sergi gibi üzerinde yaşamaya müsait olur. Yani Râzî, "dünya bir bütün olarak yuvarlaktır; ancak bazı yerleri düzdür"¹¹³ diyenler gibi arzın yuvarlak olduğunu kabul eder. Ayrıca Râzî, yerin yuvarlak direkleri hükmünde olan dağların üzerinde de mükemmel bir şekilde durulabilmekte ve yaşanabilmektedir. Dünyanın konumu bundan daha uygundur.¹¹⁴

¹¹⁰ Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Endulusî ez-Zâhirî İbn Hazm, *el-Fisal fi'l-Milel ve'l-Ehoâ ve'n-Nihal*, Thk. Muhammed İbrahim Nasr-Abdurrahman Umeyre (Cidde, 1982), 241-244; H. Yunus Apaydın, "İbn Hazm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 1999), 20: 53; Muhammedeyn, *el-Medhal ilâ İlmi'l-Coğrafya ve'l-Bîe*, 109.

¹¹¹ Gazzâlî, *Tehâfutu'l-Felâsife*, 80.

¹¹² Bakara, 2/22.

¹¹³ Krş. <https://islamqa.info/ar/answers/201530/>

¹¹⁴ Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 2: 95.

Yine Râzî, “والأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا: *Ardından yeri düzenlemiştir*”¹¹⁵ âyetinde geçen (دحاها) kelimesinin “(الدحو) kelimesiyle yakın bir anlam içeriğine sahip olduğunu, bu nedenle kelimenin “deve yumurtası” anlamına da geldiğini söyler.¹¹⁶ Ayrıca o, dil âlimlerinin de bu kelimenin aslının, “bir şeyi bir yerden başka yere taşımak ve çocuğun topu yerde yuvarlaması” anlamına geldiğini belirtmiştir. Râzî, bu kelimenin “deve kuşu yuvası” anlamına da geldiğini ifade eder. Dolayısıyla Râzî, bu açıklamalara dayanarak yeryüzünün şeklinin yumurtaya benzer bir yapıda olduğu gerçeğine bu kelimeyle de işaret edildiğini vurgular.¹¹⁷

Öyle anlaşılıyor ki, Râzî, dünyanın şekli ile ilgili tartışmalara geometrik delillerden de yola çıkarak bir sonuca ulaşmaya çalışmıştır. O, dünyanın yaratılıştan itibaren küre olmadığını, sonradan küre haline geldiğini iddia edenlerin düşüncelerinin kabul edilemez olduğunu; nitekim geometrik delillerin de yerin küre biçiminde olduğunu gösterdiğini, hatta yerin yaratılışının başlangıcından itibaren küre şeklinde olduğunu ve şu anda da küre biçiminde bulunduğunu söyler.¹¹⁸

8.7. Kâdı Beydavî'nin Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Ünlü müfessir Kâdı Beydavî (ö. 685/12186) de dünyanın yuvarlak olduğu fikrini kabul etmiştir. Nitekim Kâdı Beydavî, Bakara Sûresinin 22. âyetinde yer alan “الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا” *O, öyle bir Allah'tır ki, yeryüzünü size bir döşek yaptı*¹¹⁹ ifadesini tefsir ederken, arzın insanlar için döşek gibi yayılıp serilmesinin, onun yuvarlak olduğu gerçeğine aykırı olmadığını, çünkü kürenin hacminin büyük olmasının düz olmasına mâni olmayacağını söyleyerek¹²⁰ dünyanın yuvarlak olduğu gerçeğini kabul etmiştir.

8.8. Ebu'l-Berekât en-Nesefî'nin Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Müfessir en-Nesefî (ö. 710/1310) de Bakara Sûresinin 22. âyetinde yer alan “الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا” *O, öyle bir Allah'tır ki, yeryüzünü size bir döşek yaptı*¹²¹ âyet ifadesini tefsir ederken, arzın insanlar için döşek gibi yayılıp serilmesinin,

¹¹⁵ Nâziat 79/30.

¹¹⁶ Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, 31:44.

¹¹⁷ Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, XXXI/44.

¹¹⁸ Mehmet Okuyan, *Kısa Surelerin Tefsiri* (İstanbul: Düşün Yayınları, 2013), 156; Seyithan Can, “Fahredden er-Râzî'ye Göre Âlem'in Yaratılış Süreci”, *Edebali İslamiyat Dergisi* 2/4 (Kasım 2018): 218.

¹¹⁹ Bakara, 2/22.

¹²⁰ Kâdî Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed Beydavî, *Beydavî Tefsiri*, trc. Abdülvehhab Öztürk (İstanbul, 2011), 79; Beydavî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 45; Şeyhzâde, *Hâşiyetu Şeyhzâde alâ Tefsîri'l-Kâdî el-Beydavî*, 185-186.

dünyanın küre olduğu gerçeğine aykırı olmadığını, yayılıp serilmiş olmanın her iki durumda da yani düz olduğunda da yuvarlak olduğunda da mümkün olduğunu;¹²¹ dolayısıyla arzın yuvarlak olduğunu ifade etmiştir.

8.9. İbn Teymiyye'nin Konu İle İlgili Görüşü

İbn Teymiyye (ö. 728/1328)'ye göre İbnu'l-Münâdi, İbn Hzm ve Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzî gibi seçkin âlimlerin semâ ve arzın yuvarlak olduğunu kabul ettiklerine dair görüşler aktarılmıştır. Hatta onlardan Müslümanların bu konuda aralarında ihtilaf olmadığı ve semâ ve arzın yuvarlak olduğuna dair aralarında icmâ olduğu nakledilmiştir. Bu nedenle İbn Teymiyye dünyanın yuvarlak olduğu fikrini kabul etmiştir.¹²²

8.10. İbn Haldûn'un Dünyanın Şekline Dair Görüşü

İbn Haldun (ö. 808/1406), *Muakaddime* adlı eserinde filozofların kitaplarına atıf yaparak, "Bil ki evreni ve ahvalini inceleyen geçmiş büyük düşünürlerin eserlerinden anlaşılmaktadır ki, dünya, her tarafı su ile çevrili, su üzerinde yüzen küre biçimli bir üzüm tanesine benzemektedir."¹²³ diyerek dünyanın yuvarlak olduğu fikrini kabul etmiştir.

8.11. Seyyid Şerif Cürcânî'nin Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Seyyid Şerif Cürcânî (ö. 814/1413) de bu konu üzerinde uzun uzadıya durmuş, kâinatta yuvarlaklığın bir kânun gibi görüldüğünü, bundan yerküresinin istisna edilemeyeceğini vurgulamış ve ilgili âyetleri bu çerçevede değerlendirmiştir.¹²⁴

8.12. Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Dünyanın Şekline Dair Görüşü

İbrahim Hakkı (ö. 1194/1780), eğer bilimin dünyanın yuvarlak olduğu konusunda ulaştığı sonuç şeriata aykırı sanılırsa, bu husustaki endişelerin atılıp kalbe tam inanın yerleşmesi için, İmam-ı Gazzâlî'nin *Tehâfutu'l-Felâsife* adlı eserinde Arapça yazdıklarını aynen Türkçeye çevirip yazdığını söyler. Ona göre

¹²¹ Ebu'l-Berekât Hafızuddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Neseî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl* (Beyrut, 1416), 65.

¹²² Krş. Takiyyuddîn Ahmed İbn Teymiyye, *Mecmuu Fetâvâ* (Riyad, Trs), 586-195.

¹²³ İbn Haldûn, *Muakaddime* (Kahire, Trs), 65-66; Muhammed Irgat, *Tarihselcilik Düşüncesi Bakımından İbn Haldun* (İstanbul, 2017), 165.

¹²⁴ Bkz. Ebu'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf* (İstanbul, 1311), 441-442.

ayın tutulması olayı, arzın güneşle ay arasına girmekle ay ışığının görünmemesinden ibarettir. Çünkü ay, ışığını güneşten alır. Arz ise yuvarlaktır ve gök her taraftan onu çevrelemiştir”¹²⁵ diyerek dünyanın yuvarlak olduğunu ifade etmiştir.

8.13. Hüseyin el-Cisr'nin Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Hüseyin el-Cisr, (ö. 1909) “İslâm milletinin en büyük âlimi olan Fahreddin-i Râzî gibi pek çok kimseler yerin küre şeklinde olduğunu kabul etmişlerdir” diyerek kendisi de bu fikre kâil olduğunu belirtmiştir.¹²⁶

8.14. Saîd Nursi'nin Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Saîd Nursi (ö. 1960), *Muhâkemât* adlı eserinde İmam Gazzalî, Fahreddin er-Razî, Sa'duddîn et-Taftazanî, Seyyid Şerif el-Cürcânî, İbrahim Hakkı ve Hüseyin el-Cisr gibi âlimlerin hepsinin “dünyanın yuvarlaklığı” konusunda görüş birliği içinde olduklarını söylemekte ve dünyanın yuvarlak olduğunu kabul etmektedir.¹²⁷

Saîd Nursi, dünyanın yuvarlak olduğunu kabul etmeyenlere ise, yukarıda ismi zikredilen İslâm'ın muhakkik âlimlerinin, sükût ile de olsa, dünyanın yuvarlaklığı konusunda ittifak ettiklerini belirterek, kendisi de bu görüşe katıldığını ifade etmiştir.¹²⁸

8.15. Seyyid Kutub'un Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Kur'an'ın öğretileri değişmeyen gerçekler olduğu için, âyetleri doğru da yanlış da olabilen, bugün ispatlanan fakat yarın çürütülmesi mümkün olan bilimsel veriler ışığında tefsir etmenin doğru olmadığını her fırsatta dile getiren Seyyid Kutub, “Allah, geceyi gündüzün, gündüzü de gecenin üzerine dolar”¹²⁹ âyetinin kendisini bilimsel tefsire zorladığını ve dünyanın yuvarlak olduğunu söylemeye mecbur ettiğini şöyle dile getirir:

“Ben bu konuda çok özen göstermeme rağmen Kur'an'ın “Allah, geceyi gündüze, gündüzü geceye dolar” ifadesi beni dünyanın yuvarlaklığı konusunu kabul etmeye mecbur etmiştir. Bu ifade, yeryüzünde gözler önünde bulunan

¹²⁵ İbrahim Hakkı Erzurumî, *Marifetnâme* (İstanbul, 1310), 30-31.

¹²⁶ Hüseyin Cisr, *Risâle-i Hâmidîye*. Çeviren: Manastırlı İsmail Hakkı, Sadeleştiren: Ahmet Gül. İstanbul, 1973, 366-377.

¹²⁷ Krş. Nursi, *Muhakemât*, 56-58.

¹²⁸ Krş. Nursi, *Muhakemât*, 56.

¹²⁹ Zümer, 39/5.

somut bir gerçeği tasvir etmektedir: Yuvarlak olan dünya, güneş etrafında ve kendi eksenini etrafında dönmektedir. Dünyanın güneşe bakan yüzeyi ışık ile aydınlanmakta ve ışığın vurduğu tarafta gündüz olmaktadır. Yalnız, gündüz olan bu bölüm, sürekli gündüz olarak kalmamakta, değişmektedir. Çünkü dünya dönmektedir. Dünya döndükçe, gece daha önce gündüz olan yerlerin üzerini kaplamaya başlamaktadır. Dünyanın yüzeyi yuvarlak olduğu için, gündüz onun üzerine sarılırken gece de dünyanın üzerine sarılır bir surette gündüzü takip etmektedir. Böylece bir müddet sonra diğer taraftan gündüz gecenin üzerine sarılmaya başlamaktadır."¹³⁰

8.16. Süleyman Ateş'in Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Çağdaş âlimlerden Süleyman Ateş "*Allah, geceyi gündüzün, gündüzü de gecenin üzerine dolar*"¹³¹ âyetini tefsir ederken, bu âyetin gayet açık olarak dünyanın yuvarlak olduğunu ve eksenini çevresinde döndüğünü ifade ettiğini söyler. Ona göre *tekvîr*, "ip yumağı gibi bir şeyi birbiri üstüne sarmak, dolamak" demektir. Dolama ve sarma işi, yumak gibi top şeyler üzerinde olur. Dünya eksenini çevresinde dönerken güneş karşısında kalan yüzü gündüz, arkada kalan yüzü gece olmaktadır. Dünya döndükçe bir taraftan karanlık (yani gece) aydınlık (yani gündüz) olan yüzün üstüne sarılıp onu gece yaparken, , diğer taraftan da aydınlık karanlık olan yüzün üstüne sarılıp onu gündüz yapmaktadır. Böylece her an gece gündüzün, gündüz de gecenin üstüne sarılmaktadır.¹³²

8.17. Muhammed b. Sâlih el-Useymîn'in Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Suudi Arabistanlı çağdaş âlimlerden İbn Useymîn, "*Allah, geceyi gündüzün, gündüzü de gecenin üzerine dolar*"¹³³ âyetinden hareketle dünyanın yuvarlak olduğunu söyler. Ona göre "*tekvîr*", "*tedvîr*" manasındadır. Bu da zorunlu olarak dünyanın yuvarlak olmasını gerektirir. Gece ve gündüz "*dolan* iki şey" olduğuna göre bundan zorunlu olarak yerin yuvarlak olması sonucu çıkar.¹³⁴ Aynı şekilde İbn Useymîn, "*Derken (güneş batınca) onlar karanlığın perdesiyle gizlendi*"¹³⁵ âyetinin de dünyanın yuvarlak olduğunun delillerinden biri olduğunu

¹³⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an* (Beyrut, Trs), 12-13.

¹³¹ Zümer, 39/5.

¹³² Süleyman Ateş, *Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri* (İstanbul, 1995), 2240.

¹³³ Zümer, 39/5.

¹³⁴ İbn Useymîn, *el-Kenzu's-Semîn fi Tefsîri İbn 'Useymîn*, 251-252-31; Kızılsöğüt, "el-Kenzu's-Semîn Tefsîrinde İlmî İcâza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı", 1485.

¹³⁵ Sâd, 38/32.

söyler. Çünkü ona göre güneş perde ile gizlenmiş olup müşahede edildiği gibi önce doğar, sonra yükselir, sonra da ufukta batar.¹³⁶

İbn Useymîn, İbn Abbas'ın "Güneş ve ay, gündüz vaktinde buradaki felekte, gece zamanlarında ise yerin altındaki felekte akıp gitmektedir" sözünü, dünyanın yuvarlak olduğuna delil gösterir. Ona göre bu sözlerinden İbn Abbas'ın, yerin yuvarlak olduğunu düşündüğü sonucu çıkarılabilir.¹³⁷

Ayrıca İbn Useymîn, bir uçağın Cidde'den batıya doğru bir hat üzerinde yönelmesi durumunda tekrar aynı yere varması örneğini vererek aklî olarak da yerin yuvarlak olduğunu ispatlamaya çalışır.¹³⁸

8.18. Abdülazîz b. Bâz'ın Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Suudi Arabistanlı çağdaş âlim Abdülazîz b. Bâz, *el-Edilletu'n-Nakliyyeti ve'l-Hissiyeti alâ İmkânî's-Suûdi ile'l-Kevâkibi ve alâ Cereyani's-Şemsi ve'l-Kameri ve Sükûni'l-Ard* adlı eserinde Kur'ân'dan birçok âyet zikrederek, bu âyetlerin dünyanın düz ve hareketsiz olduğuna kat'î delil olduğunu söyler. Ona göre dünyanın düz olmadığını yani yuvarlak olduğunu ve döndüğünü söyleyen kimsenin bu sözleri, tıpkı Allah'ı ve Peygamber (s.a.v.)'i yalanlayan kimsenin sözleri gibi, küfür ve sapıklıktan başka bir şey değildir. Abdülazîz b. Bâz'a göre, bu iddia sahipleri; tıpkı Allah'ı, Kur'ân'ı ve Peygamber (s.a.v.)'i yalanlayanlar gibi, dinden çıkmış kimselerdir. Bunlara tövbe teklif edilir; şayet tövbe ederlerse ne ala, yok eğer tövbe etmez ve bu düşüncelerinde ısrar ederlerse, kâfir ve mürted olarak katledilmeleri vâciptir. Kendilerinden geriye kalan mal ve mülkleri de Beytülmal'e bırakılır.¹³⁹

8.19. Şeyh Bender el-Hayberî'nin Dünyanın Şekline Dair Görüşü

Suudi Arabistanlı bir diğer çağdaş âlim İmam Şeyh Bender el-Hayberî de, dünyanın düz ve hareketsiz olduğunu iddia etmektedir. İmam Şeyh Bender el-Hayberî, bu iddiasını şu sorularla dile getiriyor: "Eğer dünya dönüyorsa, bir uçak havada durduğunda Çin'in uçağa doğru gelmesi gerekmez miydi?" Dünya yuvarlak değildir, öyle olsaydı baş aşağı döndüğümüzde uzaya düşmemiz

¹³⁶ İbn Useymîn, *el-Kenzu's-Semîn fi Tefsîri İbn 'Useymîn*, 11: 378; Kızılsöker, "el-Kenzu's-Semîn Tefsîrinde İlmî İcâza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı", 1485.

¹³⁷ İbn Useymîn, *el-Kenzu's-Semîn fi Tefsîri İbn 'Useymîn*, 9: 305-306; Kızılsöker, "el-Kenzu's-Semîn Tefsîrinde İlmî İcâza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı", 1485.

¹³⁸ İbn Useymîn, *el-Kenzu's-Semîn fi Tefsîri İbn 'Useymîn*, 12: 199-200; Kızılsöker, "el-Kenzu's-Semîn Tefsîrinde İlmî İcâza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı", 1485.

¹³⁹ Abdülazîz b. Abdillâh İbn Bâz, *el-Edilletü'n-Nakliyye ve'l-Hissiyeti alâ Cereyani's-Şemsi ve Sükûni'l-Ardi ve İmkânî's-Suûdi ile'l-Kevâkib* (Riyad, 1402), 22-25.

geremez miydi?"¹⁴⁰ Şeyh Bender el-Hayberî, ileri sürdüğü bu iddialarla dünyanın dönmediğini ve aynı zamanda yuvarlak da olmadığını kendince ispat etmeye çalışmıştır.

9. SONUÇ

Dünyanın yuvarlak mı yoksa düz mü olduğu meselesi İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren tartışılan bir konu olmuştur. Dünyanın düz olduğunu idda eden âlimler görüşlerini desteklemek için Kur'an'dan bazı âyetlere dayanırken; dünyanın yuvarlak olduğunu iddia eden âlimler de görüşlerini desteklemek için yine Kur'an'dan diğer bazı âyetlere dayanmışlardır. Ebû Ali el-Cübbâî, Ebû Reşîd en-Nisâbûrî, İbn Cerîr et-Taberî ve Abdülazîz b. Bâz gibi azınlığı teşkil eden İslâm âlimleri bazı âyetlerden hareketle dünyanın düz olduğunu iddia etmiş; Bîrûnî el-Harezmî, Ebu'l-Kâsım el-Belhî, İbn Hazm, Ebû Hâmid el-Gazzâlî, Fahreddîn er-Râzî, Kâdî Beydavî, Nesefî, İbn Teymiyye, İbn Haldûn, Seyyid Şerîf el-Cürcânî, Erzurumlu İsmail Hakkı, Hüseyin el-Cisr, Seyyid Kutub, Said Nursi, Süleyman Ateş ve Muhammed b. Sâlih el-Useymin gibi çoğunluğu teşkil eden diğer İslâm âlimleri ise yine bazı âyetlerden hareketle dünyanın yuvarlak olduğunu söylemişlerdir.

Ebû Ali el-Cübbâî, Ebû Reşîd en-Nisâbûrî ve İbn Cerîr et-Taberî gibi dünyanın düz olduğunu söyleyen âlimlerin, dünya hakkındaki bu beyanları, çoğunlukla yaşadıkları dönemin bilgi birikimini yansıtan, o dönem insanlığının tevâtürü veya kültürel yollarla edindikleri fen bilgilerine dayandığı için mazur görülebilir. Çünkü bu bilgilerin düşünceleri, bilimsel icatlar ve keşiflerin yapıldığı son iki yüz yıla kadar neredeyse tüm insanlığın kâinat hakkında edindikleri tecrübî bilgileri yansıtmaktadır. Bu âlimlerin dünyayı düz olarak vasıflandırması, o dönem ve yakın döneme kadar inanılan coğrafi tecrübî bilgi birikimlerine ait tanımlamalardır.

Ancak bir taraftan Suudlu âlim Abdülazîz b. Bâz'ın, dünyanın yuvarlak olduğunu ve döndüğünü söyleyen kimsenin bu sözlerinin, tıpkı Allah'ı ve Peygamber (s.a.v.)'i yalanlayan kimsenin sözleri gibi küfür ve sapıklık olduğunu iddia etmesi, hatta daha da ileri giderek bu iddia sahiplerinin tıpkı Allah'ı, Kur'an'ı ve Peygamber (s.a.v.)'i yalanlayanlar gibi, dinden çıkmış kimseler gibi olduğunu, bunlara tövbe teklif edilmesi gerektiğini, şayet tövbe ederlerse ne ala, yok eğer tövbe etmezlerse, kâfir ve mürted olarak katledilmelerinin vâcib olduğunu, kendilerinden geriye kalan mal ve mülklerinin de Beytülmal'e bira-

¹⁴⁰ <https://onedio.com/haber/suudi-imam-seyh-bender-el-hayberi-den-bilim-dunyasini-saskinliga-ugratan-12-nefis-tespit-455184>

kılması gerektiğini iddia etmesi; öbür yandan yine Suudlu bir diğer âlim İmam Şeyh Bender el-Hayberî'nin "Eğer dünya dönüyorsa, bir uçak havada durduğunda Çin'in uçağa doğru gelmesi gerekmez miydi? Dünya yuvarlak değildir, öyle olsaydı baş aşağı döndüğümüzde uzaya düşmemiz gerekmez miydi?" gibi trajikomik fikirler ileri sürmeleri, bilhassa Astronomi alanında yapılan köklü çalışmaların dünyanın yuvarlak olduğu ve kendi eksenini etrafında döndüğü fikrini iki kere iki dört eder nispetinde kat'î olarak ispatladığı çağımızda, câhilliğin ötesinde "bilmediğini bilmemek" demek olan cehl-i mürekkeptir diyebiliriz. Bu kimselerin, sahip oldukları bu malumâtı, her konuda referans kaynağı kabul ettikleri Kur'ân'a onaylatmaya çalışmaları ise, görüşlerine meşruiyet oluşturma çabasından başka bir şey değildir.

Bîrûnî, Ebu'l-Kâsım el-Belhî, İbn Hazm, Ebû Hâmid el-Gazzâlî, Fahrreddîn er-Râzî, Kâdî Beydavî, Neseî, İbn Teymiyye, İbn Haldûn ve Seyyid Şerîf el-Cürçânî gibi çoğunluğu teşkil eden Müslüman bilginlerin kahir ekseriyetinin, erken dönemden itibaren dünyanın yuvarlak olduğu görüşünü kabul etmeleri, Hıristiyanlık kozmolojisinin etkisiyle yerin düz olduğu görüşünde ısrar eden fanatik Hıristiyan din adamlarından farklı vasıflarını ve tutucu olmayan, bilakis bilimsel gerçeklikler ile yeniliklere açık tutumlarını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, son dönemlerde yapılan ilmî araştırmalar, bilimsel arenada dünyanın yuvarlak olduğu fikrinin şüphesiz bir hakikat olarak genel kabul görmesine neden olmuştur. Bu bilimsel gerçeklikler karşısında, başta ABD'de gerçekleştirilen "Düz Dünya Konferansı" olmak üzere birçok ülkede düzenlenen etkinliklere dünyanın düz olduğunu iddia eden yüzlerce kişinin katılması, bu bağlamda dünyanın düz olduğu fikrini ileri süren eğilimin giderek revaç bulması, düşüncelerinin doğru veya haklı olduğunu göstermez. Bilimsel arenada hiçbir şekilde kabul görmeyen ve ilmî gelişmelere taban tabana zıt bu düşünce, hem Kur'ân'ın evrenin işleyişine dair öğretisi hem de modern bilimin açık verileri bağlamında tamamen tutarsızdır.

Kur'ân ve modern bilimin onayladığı tutarlı ve bir o kadar da açık gerçeklik şudur: Dünya yuvarlaktır; çünkü dönüyor! Bu hakikati tersinden şöyle de ifade edebiliriz: Dünya kendi çevresinde döndüğü için yuvarlaktır.

10. KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerîm

Abdubaki, M. Fuâd. *Mu'cemu'l-Mufehras li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. İstanbul, 1990.

Apaydın, H. Yunus. "İbn Hazm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul, 1999.

Ateş, Süleyman. *Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri*. İstanbul, 1995.

- 350 • Kur'an'ın Öğretisi ve Modern Bilimin Verileri Işığında "Düz Dünya Teorisi"nin Tartışılması
- Beydavî, Kâdî Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Beydavî Tefsiri*. Trc. Abdülvehhab Öztürk. İstanbul, 2011.
- Beydavî, Kâdî Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*. Byy, 1296.
- Can, Seyithan. "Fahredden er-Râzî'ye Göre Âlem'in Yaratılış Süreci". *Edebali İslamiyat Dergisi* 2/4 (Kasım 2018).
- Cisr, Hüseyin. *Risâle-i Hâmidîye*. Çeviren: Manastırlı İsmail Hakkı, Sadeleştiren: Ahmet Gül. İstanbul, 1973.
- Cürcânî, Ebu'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali. *Şerhu'l-Mevâkıf*. İstanbul, 1311.
- Çağrı, Mustafa. "Yer". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul, 2013.
- Çelik, Ömer. *Hakk'ın Daveti Kur'an-ı Kerim Meâli Tefsiri*. İstanbul, 2013.
- Çelik, Ömer. *Tefsir Usûlü ve Tarihi*. İstanbul, 2012.
- De Waux, B. Carra. "Dünya". *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul, 1977.
- Duman, Zeki. *Beyânu'l-Hak (Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsir)*. Ankara, 2016.
- Ebu'l-Bekâ, el-Kefevî. *el-Külliyât*. Bulak, 1253.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul, Trs.
- Erdem, Hüsameddin. *İlkçağ Felsefesi Tarihi*. Konya, 1998.
- Erzurumî, İbrahim Hakkı. *Marifetnâme*. İstanbul, 1310.
- Fayda, Mustafa. "Taberî Muhammed b. Cerîr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul, 2010.
- Fîrûzâbâdî, Mecduddîn Muhammed b. Ya'kûb. *el-Kâmusu'l-Muhît*. Beyrut, 2005.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid. *Tehâfutu'l-Felâsife*. Kahire, Trs.
- İbn Bâz, Abdülazîz b. Abdillâh. *el-Edilletü'n-Nakliyye ve'l-Hissiye alâ Cereyani's-Şemsi ve Sükûni'l-Ardi ve İmkani's-Suûdi ile'l-Kevâkib*. Riyad, 1402.
- İbn Haldûn. *Mukaddime*. Kahire, Trs.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Endulusî ez-Zâhirî. *el-Fisal fi'l-Milel ve'l-Ehvâ ve'n-Nihal, Thk. Muhammed İbrahim Nasr-Abdurrahman Umeyre*. Cidde, 1982.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Mukerrem. *Lisânu'l-Arab*. Kum, 1405.
- İbn Teymiyye, Takiyyuddîn Ahmed. *Mecmuu Fetâvâ*. Riyad, Trs.
- İbn Useymîn, Muhammed b. Sâlih. *el-Kenzu's-Semîn fi Tefsiri İbn 'Useymîn*. Beyrut, 2010.
- İrğat, Muhammed. *Tarihselcilik Düşüncesi Bakımından İbn Haldun*. İstanbul, 2017.
- İsfehânî, Hüseyin b. Muhammed er-Râğîb. *el-Müfredâtu fi Ğaribi'l-Kur'an*. İstanbul, 1986.
- Karaman, Hayrettin - Dönmez, İbrahim Kâfi - Çağrı, Mustafa - Gümüş, Sadrettin. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara, 2007.
- Kazar, Erman. *Kur'anın Allah'tan Geldiğinin Delilleri*. İstanbul, 2018.
- Kızılsöker, Abdürrahim. "el-Kenzu's-Semîn Tefsirinde İlmî İ'câza Dair İki Mesele: Dünyanın Dönmesi ve Yuvarlaklığı". *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 10/4/22 (Aralık 2018).
- Kubat, Mehmet. "Modern Bilim ve Kur'an Âyetleri Bağlamında Düz Dünya Teorisinin Tutarsızlığı". *Uluslararası İslâm ve Yorum III*, Malatya, 2019.
- Kutub, Seyyid. *Fî Zilâli'l-Kur'an*. Beyrut, Trs.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Te'vilâtü'l-Kur'an*. Ed. Bekir Topaloğlu - Mustafa Yavuz. İstanbul, 2008.

- Muhammedeyn, Muhammed Mahmûd-Taha Osmân el-Ferrâ. *el-Medhal ilâ İlmî'l-Coğrafya ve'l-Bîe*. Dermek, Trs.
- Nesefî, Ebu'l-Berekât Hafızuddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd. *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vil*. Beyrut, 1416.
- Nisâbü'rî, Ebû Reşîd el-Mu'tezilî. *el-Mesâil fi'l-Hilâf Beyne'l-Basriyyîn ve'l-Bağdadiyyîn*. Beyrut, 1979.
- Nursî, Said. *Muhakemât*. İstanbul, 1995.
- Okuyan, Mehmet. *Kısa Surelerin Tefsiri*. İstanbul: Düşün Yayınları, 2013.
- Râzî, Fahreddîn. *et-Tefsîru'l-Kebîr*. Beyrut, 1425.
- Şeyhzâde, Muhammed İbn Muslihiddîn Mustafa. *Hâşiyetu Şeyhzâde alâ Tefsîri'l-Kâdi el-Beydavî*. İstanbul, 1980.
- Taberî, İbn Cerîr. *Câmiu'l-Beyân an Tefsîri'l-Kur'ân*. Beyrut, 1400.
- Taberî, İbn Cerîr. *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*. Kahire, Trs.
- Tehânevî, Muhammed Ali. *Keşşâfu Istilahâti'l-Fünûn ve'l-Ulûm*. Beyrut, 1996.
- Tümer, Günay. "Bîrûnî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul, 1992.
- Uludağ, Süleyman. "Dünya". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul, 1994.
- Unat, Yavuz. "Yer". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul, 1992.
- Wensinck, A.J. *el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Hadisi'n-Nebevi*. İstanbul, 1986.

İNTTERNET KAYNAKLARI

- https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160126_vert_ear_dunya_yuvarlak, Erişim Tarihi: 10.04.2019
- <http://www.bblifedergisi.com/haber/dunya-duz-mu-yuvarlak-mi/>, Erişim Tarihi: 02.04.2019
- <http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/Islam-Tarihi-Ansiklopedisi/Detay/BIRUNI/130>, Erişim Tarihi: 02.04.2019
- https://www.fenokulu.net/yeni/Fen-Konulari/Konu/Dunyanin-sekliyle-ilgili-gecmisten-bu-gune-bilim-insanlarinin-gorusleri_0_1580.html, Erişim Tarihi: 03.04.2019
- <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0073.htm>, Erişim Tarihi: 05.04.2019
- <https://islamqa.info/ar/answers/201530/>, Erişim Tarihi: 05.04.2019
- <https://khosann.com/duz-dunya-teorisini-curuten-12-kanit/>, Erişim Tarihi: 08.04.2019
- <https://onedio.com/haber/12-maddeyle-duz-dunya-teorileri-ve-asil-seklinin-aciklamasi-700985>, Erişim Tarihi: 05.04.2019
- <https://onedio.com/haber/suudi-imam-seyh-bender-el-hayberi-den-bilim-dunyasini-saskinliga-ugratan-12-nefis-tespit-455184>, Erişim Tarihi: 05.04.2019
- <https://sorularlaislamiyet.com/kuran-i-kerimde-dunyanin-yuvarlak-oldugunun-belirtilmesi-kuranda-yapilan-bilimsel-hatalardan-birisi>, Erişim Tarihi: 09.04.2019
- <https://sorularlaislamiyet.com/dunyanin-yuvarlak-olusuna-sahitlik-edecek-hadisler-var-midir>, Erişim Tarihi: 09.04.2019

352 • Kur'an'ın Öğretisi ve Modern Bilimin Verileri Işığında "Düz Dünya Teorisi"nin Tartışılması

<https://www.sorubak.com/blog/dunyanin-sekli-ile-ilgili-gorusler.html>, Erişim Tarihi: 10.04.2019

<https://tr.sputniknews.com/foto/201901281037326487-duz-dunya-teorisi-anlatacagiz-cok-sayida-mesaj-aliyoruz-yogun- ilgi-var/>, Erişim Tarihi: 10.04.2019

<https://tr.sputniknews.com/abd/201711191031062919-abdde-dunya-duzdur-konferansi-duzenlendi/>, Erişim Tarihi: 08.04.2019

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Bir%C3%BBni> Erişim Tarihi: 10.04.2019

https://en.wikipedia.org/wiki/Shape_of_the_universe, Erişim Tarihi: 08.04.2019

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/kuranda-1400-yil-oncesinden-dunyanin-yuvarlak-olusu-52700.html>

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/dunyanin-capini-ilk-kez-hesaplayan-musulman-bilim-adami-biruni-52723.html>